

Renata Lesar

Družina v Ribnici 1848 - 1878

Ko sem želela ugotoviti, kako se je "revolucionarni" nemir leta 1848 održal tudi v statistiki družine, sem v raziskavi zajela tridesetletno obdobje od leta 1848 do 1878. Zanimalo me je, če bodo rezultati raziskave potrdili splošne trende, ki so značilni za konec 19. stoletja: manjša umrljivost, daljša življenjska doba, večje število porok ... V raziskavi sem obdelala podatke za vasi, ki so pripadale ribniški župniji: Breg, Breže, Bukovica, Dane, Gorenja vas, Goriča vas, Hrovača, Jurjevica,

Kot, Laze (Spodnje, Dolenje, Nemeška vas, (z Zalužjem), Otavice, Sajevec, Slatnik, Sušje, Žlebič, ter sam trg Ribnica (z Mlako).

Podaki, ki so zabeleženi v Rojstnih matičnih knjigah, Poročnih matičnih knjigah in Mrliških matičnih knjigah ter v objavah Statusia animarium, omogočajo kar podrobno predstavo o življenju ljudi v župniji Ribnica, prav tako pa slikovno gradivo in dokumenti, ki so se ohranili do danes.

Ribnica leta 1916. Farna cerkev Sv. Štefana, obnovljena leta 1866. Del Miklove hiše, most v grad, potok Ribnica (zasebna zbirka - Franc Gradišar, Prešernova 25, Ribnica).

Rojstva

Pri podatkih, vpisanih v Krstne matične knjige župnije Ribnica za obdobje 1848 - 1878 sem upoštevala le vpise otrok iz današnje župnije Ribnica.¹

¹ Vse podatke o rojstvih, nezakonskih otrocih in krstnih imenih sem črpala iz Matične knjige župnije Ribnica in Rojstne matične knjige 1832 - 55; 1856 - 68 ter 1868 - 1885. Nadškofijski arhiv v Ljubljani, Krekov trg 1.

Našla sem vpise za 4012 otrok iz današnje župnije Ribnica, medtem ko je celotno število vpisov večje, ker so vpisana tudi rojstva otrok iz župnije Dolenja vas, Sodražica, Poljane, ki pa jih nisem vključila v svojo nalogo in jih zato nisem upoštevala.

Od skupno 4012 otrok je bilo dečkov 2104 (52,4%), deklic pa 1908 (47,6%).

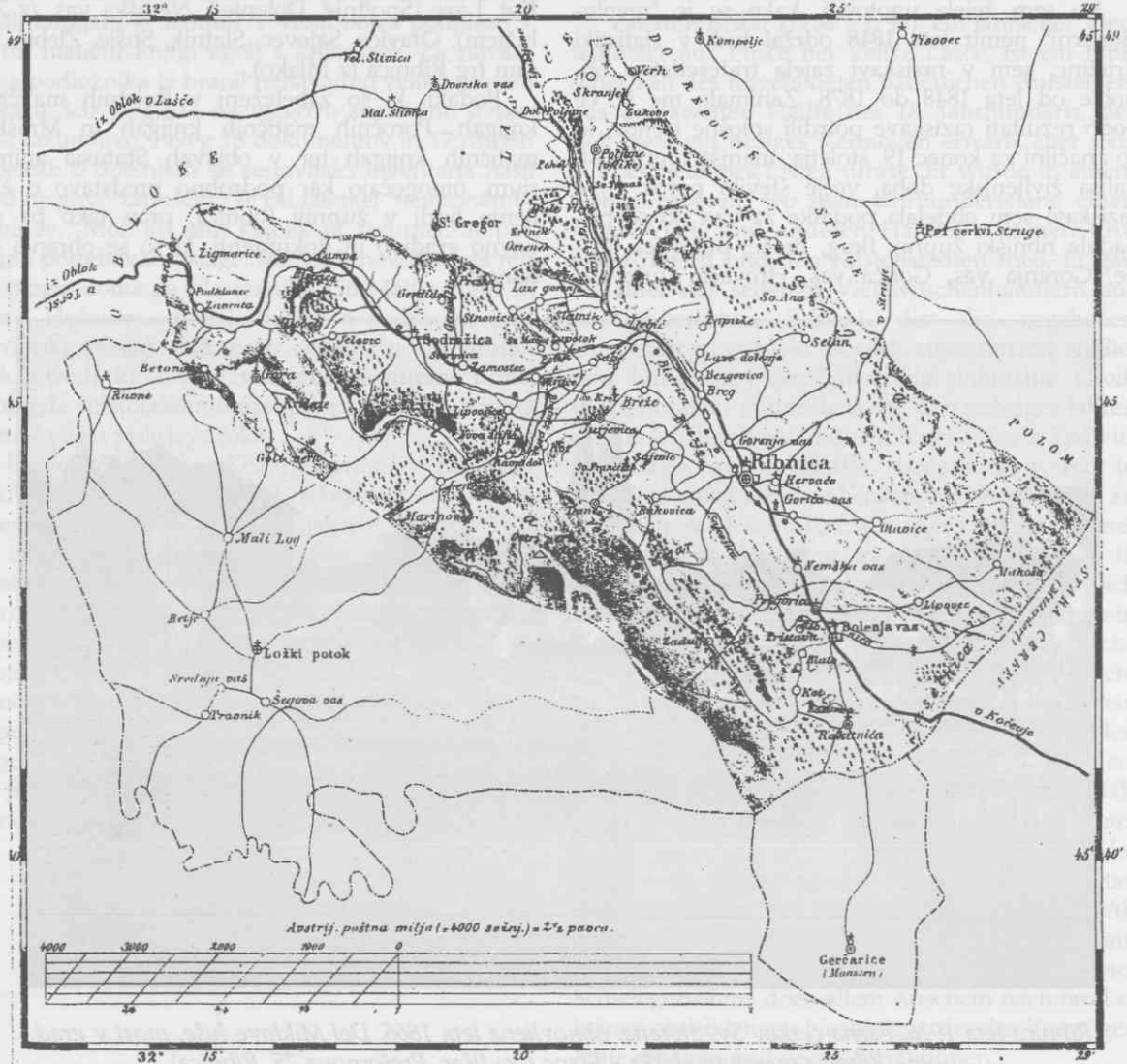
V vaseh se je rodilo 3115 otrok, od tega 1677 (53,8%) dečkov in 1438 (46,2%) deklic.

Zemljovid

RIBNIŠKE DOLINE NA DOLENSKEM

v vojvodini in kronovini Kranjski.

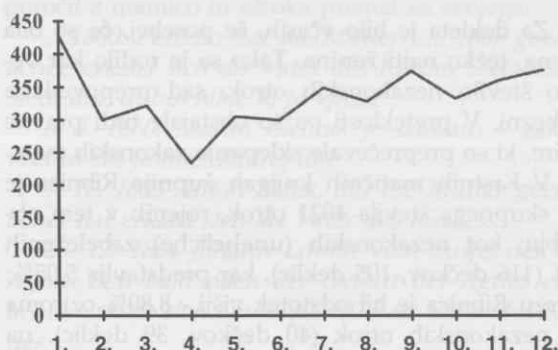
Na svetlo dal Anton Lesar.

Natisnil in založil Jože Blaznik o Ljubljani.

Zemljevid župnije Ribnica, ki ga je v delu Ribniška dolina na Kranjskem objavil Anton Lesar (Ljubljana 1864, založil A. Lesar, natisnil Jožef Blaznik). Hrani Muzej Miklova hiša, Ribnica, Šeškova 17.

Po grobem izračunu je bilo v obdobju 1848 - 78 v župniji Ribnica povprečno rojenih na leto 133,7 otrok; v trgu Ribnica 29,9 otrok, v vaseh pa 103,8 otrok na leto.

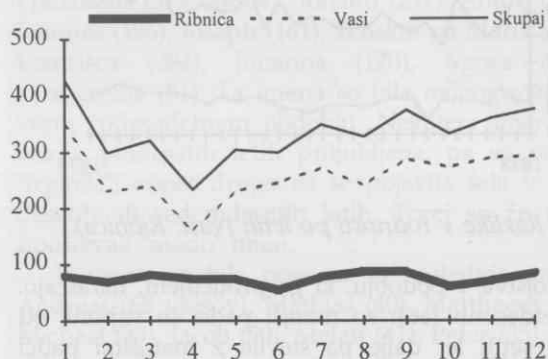
Rojstva v letih 1848 - 1878 po mesecih.

Skupaj se je v tem obdobju rodilo 4012 otrok; najmanj v mesecih april, junij in februar, največ pa januarja, decembra in septembra.

Glede na mesec rojstva se je skupno največ otrok v župniji Ribnica rodilo januarja, decembra in septembra (po odstotkih kar 30% vseh otrok, torej ena tretjina), + november 39%. Najmanj otrok se je rodilo aprila, februarja in junija (le 20,8%) + maja - skupaj 28%.

To lahko povezujemo s časom porok v župniji Ribnica - največ jih je bilo februarja (pred postom)

- kar 368 (47%), skoraj polovica. V teh mesecih je imela tudi porodnica nekako največ časa, da je prebrodila začasno delovno nezmožnost.

Rodnost po mesecih, primerjava med Ribnico in vasi.

Tu vidimo podoben vzorec rojevanja otrok na vasi in pri skupnem številu rojstev, odstopa pa vzorec rojenih otrok iz trga Ribnica. Po vaseh najbolj upade število rojstev v aprilu in februarju, v trgu Ribnica pa junija in oktobra!

Največ otrok se je rodilo skupno in v vaseh januarja, novembra in septembra, v trgu Ribnica pa avgusta, septembra in decembra.

Vojvodina Kranjska.

Štev. 305

Rojstni in krstni list.

Škofija Ljubljanska.

Iz takajšnje župnijske rojstne in krstne knjige se službeno potrjuje, da je leta

Tisoč osemsto ~~stošdeset in sedem~~ (1877) dne ~~14. oktobra~~ bila v Ribnici hiš. št. 2 rojenca in po rimsko-katoliškem obredu krščen dne 9. junija

Ime krščenca	Zakonni ali nezakonni, sin ali hči	Krstno ime, priimek, stan, vera		Krstno ime, priimek, stan, botrov	Ime kraljke
		očeta	matere		
Antonija	zakonna hči	Anton Arko 3/4 zemljak oba kat. vere	Barbara Lavrič	Jane Klun togovec Barbara Belc zemljaka žena	Feliks Blonjic kapelan

To potrjujem z lastnoročnim podpisom in sarnim pečatom.

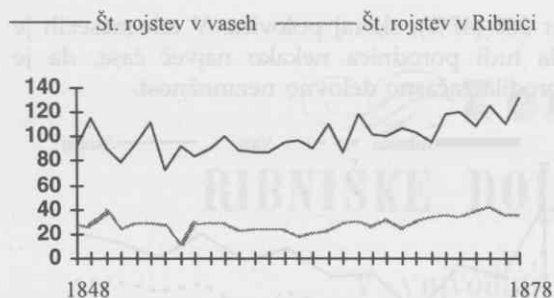
Župnijski urad v Ribnici
dne 14. oktobra 1896

Knj. št. 1507

Krumpalaz

Rojstni in krstni list Antonije Arko, izdan 14. oktobra 1896. Zapuščina družine Arko. Hrani Muzej Miklova hiša, Ribnica, Šeškova 17

Razlike v rodnosti po letih (vasi: Ribnica).

Rojstva v obdobju, ki ga proučujem, naraščajo. V petdesetih letih so manjši padci in vzponi, od šestdesetih let dalje pa število z manjšimi padci stalno narašča.

Pregovor iz knjige Janeza Trdine (Podobe prednikov, Zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1870-1879, 1. knjiga, Ljubljana 1987, str. 245):

"Otrok in glažev ni nikoli preveč (če se eni ubijejo, pomro), - ostani jih še zmirom za potrebo."

Nezakonski otroci

Za dekleta je bilo včasih, še posebej, če so bila revna, težko najti ženina. Tako se je rodilo kar veliko število nezakonskih otrok, sad prepovedane ljubezni. V preteklosti pa so obstajale tudi pravne ovire, ki so preprečevale sklepanje zakonskih zvez.

V Krstnih matičnih knjigah župnije Ribnica je od skupnega števila 4021 otrok, rojenih v tem obdobju, kot nezakonskih (uneheliche) zabeleženih 221 (116 dečkov, 105 deklic), kar predstavlja 5,05%; v trgu Ribnica je bil odstotek višji - 8,80% oziroma 79 nezakonskih otrok (40 dečkov, 39 deklic), na vasi pa je bil odstotek nezakonskih otrok nižji - od 3115 rojenih otrok je bilo nezakonskih 142 (4,55%). Torej se je velik odstotek (kar 64,3%) nezakonskih otrok rodilo na vasi, v trgu Ribnica pa 35,7%.

Potrdilo

Jaz podpisani Janez Tekavec, $\frac{1}{4}$ kmetjakov sin s Trigorice, zdaj delavec v Ameriki, pripoznam Marijo Sejak, nezakonsko hči Marije Sejak, rojeno dne 20. julija 1892. v Lipovcu št. 3 za svojo pravo hči pred podpisanimi dvema pričama:

Johan Tekavec

Ely, Minn. dne 30. maja 1899. Marija Tekavec

Josie Larin

John Henrikman

Istinitost podpisov potrujem jaz podpisani

Andrej Smrečar,
duhoven na Ely, Minn. U. S.

Potrdilo, s katerim je Janez Tekavec priznal svojo nezakonsko hčer. Priloga Status animarum 1800 - Zadalje, Makuše, Lipovec, Otavice, Goriča vas, Nemška vas. Shranjeno v Župnijskem uradu v Ribnici, Šeškova 11.

Mnogo nezakonskih otrok je umrlo že zelo zgodaj zaradi slabših življenjskih razmer in možnosti, ki so jih imele njihove mamice. Lahko pa se je stanje izboljšalo, če se je oče otroka kasneje poročil z mamicino v otroka priznal za svojega:

... 1860: Peterlin hat die Mutter ..... 1867 geehelichet, erklärt sich als Vater des Kindes Stefanem... Sledi ime duhovnika, ki je vpisal

6. 5. 1860: Martin Žlebnik je Barbaro v zakon vzel in sin je imel zmirej ime.

1. 10. 1863 Anton Petek, der die Mutter geehelichet hat erklärt sich als Vater des Kindes...

23. 12. 1864 Johann Lovšin vom Sušje, der die Agnes Boh bald nach der Geburt der Agnes ehe-lichte, erklärt sich am 6. 10. 1875 als Vater des Kindes.

27. 1. 1853 Jernej Češarek aus Ribnica erklärt sich als Vater des Kindes, die Mutter geehelichet hat

12. 4. 1870 Johann Novak hat die Mutter nachträglich geehelichet, erklärt sich als Vater des Kindes...

19. 5. 1870 - geboren Peter Celestin (kot nezakonski) Mariji Petek. Die Eltern dieses Kindes würden zum Ehe copuliet am 5. 6. 1871

Od 221 nezakonskih otrok v župniji Ribnica je 54 očetov kasneje svoje otroke priznalo (erklärt sich).

Največ mamic je bilo samskih (ledig); bile so dekle (ledige Magd), služkinje (Dienstmagd), hčere gostačev (ledige Inwohnerstochter), hčere kočarjev (ledige Häuslerstochter), krošnjarjev (Auszüglerstochter), posestnikov (Hüblerstochter), kajžarjev (ledige Kaischlerstochter, Keuschlerstochter), nekaj pa je bilo vdov.

Krst

Z obredom krsta so otroka zaščitili pred zlo usodo in zagotovili dobro prihodnost njemu, pa tudi staršem in celi družini. To so dosegli predvsem z izbiro botrov; zelo so pazili na družbeni položaj in ugled botrov.

Novorojenčka so nesli h krstu, kakor hitro je bilo mogoče, največkrat kar že na rojstni dan ali pa vsaj naslednji dan; predvsem zaradi velike umrljivosti dojenčkov.

Otrokovo ime sta izbirala botra. Prvorojenec je ponavadi dobil ime očeta ali enega od botrov, ime bližnjega godovnega zavetnika, svetnika.

"Stara pravljica govori, da ribniška mati malega dojenčka položi v zibel, to postavi na hišni prag in jo ziblje. Če se fantek iz zibeli zvrne čez hišni prag na cesto, bo Janezek za po svetu, če se pa v vežo zvali, bo Štefanček za dom."²

² Janez Podboj: Oče Céne ... Ribnica skozi stoletja, Zagreb 1982, 109.

Imena, ki so jih dajali v župniji Ribnica, sem izpisala iz Rojstne oziroma krstne matične knjige. Pet najpogostejših moških imen je bilo Franz - Franciscus (379 vpisov), Johann (297), Anton (249), Joannes (196), Joseph (161), ženskih pa Maria (574), Francisca (284), Johanna (170), Agnes (147), Margaretha (81). Ta imena so bila najpogostejša v vsem tridesetletnem obdobju. Nekatera imena so bila v petdesetih letih priljubljena, pa so potem "izginila"; zopet druga so se pojavila šele v šestdesetih ali sedemdesetih letih. Torej so že tedaj upoštevali "modo" imen.

V vaseh so bila pogosta še naslednja imena: Andreas (65 vpisov), Mathias (40), Matthaeus (37), Michael (35), Jacob (50), Stefan (41), Peter (35), Karl (35) za fante in Ursula (56), Theresia (61), Anna (60), Elisabetha (37) in Gertruda (31) za deklice.

V trgu Ribnica pa so bila priljubljena tudi imena Alois, Carolus - Karl, Jakob, Stefan, Gregor za fante ter Angela, Theresia, Hellen, Karolina, Elisabetha za deklice.

V 60-ih in 70-ih letih so začeli dajati otrokom več imen, n.pr. Philipp Jacob, Anton Joseph, Ferdinand Josef, Maria Theresia, Maria Francisca, Katarina Ann. To so bili v glavnem otroci državnih uradnikov (sodnikov, pisarjev, davkarjev, učiteljev, notarjev), zdravnikov, posestnikov, premožnejših obrtnikov, pa tudi kakšen kmet in rokodelc je dal svojemu otroku več imen.

Pri izbiri imen so imeli večjo izbiro za dečke (izbirali so med 69 različnimi moškimi imeni), za deklice pa so izbirali ime med "samo" 42 ženskimi imeni.

Poroka

Poroka je pomemben mejnik, prehodni čas v življenju dveh ljudi. Ženin in nevesta - "mlada dva" - prestopata iz svojega dotedanjega samskega življenja v razmerje mož - žena, postajata del sveta odraslih. S poročnim obredom so nevesto izročili - zaupali ženinu. S poroko sta si mlada dva obljubila zvestobo in hkrati začela novo družino.

Ženitovanje je bil velik dogodek, ki ni zadeval le ženina in neveste, ampak tudi vse sorodnike, prijatelje, znance, sovaščane, farane. V tradicionalnem svetu je bila poroka - zakonska zveza - redkokdaj slepa, čustvena zveza dveh ljudi. Pogosto so jo pogojevale gospodarske razmere, družbeni položaj, telesne sposobnosti, starost, vdovstvo.

Iz zapiskov Janeza Trdine (Podobe prednikov, Zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1870-1879, 1. knjiga, Ljubljana 1987, str. 204):

"Le na doto se gleda i tod, ko se ženijo. Če je še tako stara vdova (n.pr. 62 letna grdavš v Lokah)

Poročna slika Matije in Ljudmile Lesar iz leta 1938. Ženin doma iz Gorenje vasi, nevesta iz Bukovice. Zasebna zbirka: Renata Lesar, Gorenjska 69, Ribnica.

ali še tako bedasta in ostudna deklica (38 letna, grbava Levstikova) dobi lahko moža, saj tacega, ki nič nima (dostikrat mladega). Izjemi so redki. Pepček in žena vzela se iz ljubezni, imela po poroki oba skupaj le 14 grošev ali sta sozidala si lepo hišo in prav lepo odredila otroke... (brez vspeha graja župnik to prežanje na doto. Stare dekleta rade plačajo fantom piti, da le koga imajo, da sedi poleg njih in se morejo z njim pobahati)."

Starši so imeli s svojim mnenjem odločilen pomen pri izbiri zakonskega partnerja. S primerno izbiro zakonskega sodruga je lahko posameznik izboljšal svoj družbeni položaj, z neprimerno poroko pa je lahko onečastil in oškodoval družino.

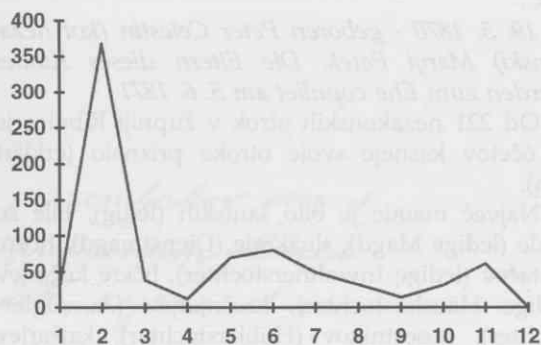
Pripoved moje stare mame: "Ko je moj oče (27 let star) prišel na dom moje matere (17 let je bila stara) "na spraševanje", se je mati skrila pred njim. Želela se je poročiti z nekom drugim, ki ji je bolj dopadel. Vendar pa se je snubec, ki je bil priden, pošten, delaven, staršem zdel primeren ženin in so

ji zato "nasvetovali" to poroko. Tako sta se poročila leta 1894, in v obdobju od 1895 do 1923 imela 12 otrok." Danes živita še dve hčeri.

Zaradi visoke smrtnosti družinskih članov - otrok in starejših - je bilo otežkočeno njihovo preživljanje. Zato so bile v navadi zaporedne poroke ovdovelih ljudi - vdovcev in vdov. Tako je bilo več možnosti, da je družina preživela.

Iz Poročnih matičnih knjig župnije Ribnica sem za obdobje 1848 - 78 našla 783 vpisanih poročnih parov. Upoštevala sem pare, kjer sta bila:

1. ženin in nevesta oba iz trga Ribnica
2. obadva iz obravnavanih okoliških vasi župnije Ribnica
3. eden iz trga Ribnica in drugi iz okoliških vasi župnije Ribnica
4. eden iz trga Ribnica in drugi iz druge župnije
5. eden iz obravnavane vasi župnije Ribnica in drugi iz druge župnije.

Poroke v obdobju 1848 - 1878 po mesecih.

Na kmetih so se ponavadi ženili o pust (februar), v času od Svetih treh kraljev do pelniče; v župniji Ribnica je bilo v tem času kar 47% vseh porok - 368 parov! V Ribnici izstopata še mesec junij (10% - 80 parov) in maj (9% - 69 parov). V tem času na kmetijah ni bilo večjega dela. Poroke so bile pogostejše tudi v poznem jesenskem času, o Sv. Martinu (novembra 8% - 61 parov).³

Zgodnje spomladanski čas je bil primeren in ugoden za poroke, saj se je bližalo delo na polju, ko je kmetu prav prišla mlada gospodinja. Ta čas je tudi poln običajev, ki so pospeševali srečo in rodovitnost v zakonu (pust, valentinovo, gregorjevo, pomlad, Sv. Jurij).

³ Vse podatke o porokah, stanu, starosti, rojstnih krajih ženinov in nevest sem našla v Matični knjigi župnije Ribnica - hrani jih Nadškofijski arhiv v Ljubljani (Poročna matična knjiga 1816 - 1868) in Matični urad Občine Ribnica, Gorenjska cesta 9 (Poročna matična knjiga 1868 - 1908).

Štev. 54
Num.

Poročni list — Testimonium copulationis.

Iz poročne knjige župnije (duhovnije)
Extractus e libro copulatorum parochiae

Doleva vas

Zvezek *IV* stran *144* štev. *11*
Tomus — pagina numerus

Leto, mesec, dan Annus, mensis, dies	poroke copulationis	<i>Tisec desetletja davek zaplata</i>	
Kraj — Locus		<i>14. septembra 1919</i> <i>Doleva vas</i>	
Ženin — Sponsus:			
Krstno in rodbinsko ime, bivališče, stan, starost, samec, vdovec, vera Nomen, cognomen, domicilium, conditio, aetas, religio sponsi	<i>Josip Majer Kolarški mojster</i> <i>Spodnja Gorka pri Šušvarci št.: 166</i> <i>Savska regija 18. junija 1889 rim. kat.</i>		
Krstno in rodbinsko ime, stan, vera	očeta patris	<i>† David Majer kidarški podjetnik</i> <i>rim. kat.</i>	
Nomen, cognomen, conditio, religio	matere matris	<i>† Marija Suprag</i> <i>rim. kat.</i>	
Nevesta — Sponsa:			
Krstno in rodbinsko ime, bivališče, stan, starost, samska, vdova, vera Nomen, cognomen, domicilium, conditio, aetas, religio sponsae	<i>Ivana Mihelič hiš. iz Zemunada</i> <i>Triglavca 46 samka, roj. 3. junija 1897</i> <i>rim. kat.</i>		
Krstno in rodbinsko ime, stan, vera	očeta patris	<i>Gregor Mihelič hiš. iz Zemunada</i> <i>rim. kat.</i>	
Nomen, cognomen, conditio, religio	matere matris	<i>Francija Konec</i> <i>rim. kat.</i>	
Krstno in rodbinsko ime, stan, vera prič Testes	<i>Karel Jauer podjetnik v. k.</i> <i>Josip Kharal podjetnik v. k.</i>		
Poročevalec — Copulans	<i>Anton Zibskar kaplan</i>		

V dokaz resničnosti lastnoročni podpis in uradni pečat.
In quorum fide subscriptio manu propria et sigillum officii.

Župni urad
Ex officio parochiali

Doleva vas 11. junija 1919

Poročni list Josipa Majerja in Ivane Mihelič. Priloga Status animarum 1800 - Zadulje, Makuše, Lipovec, Otavice, Goriča vas, Nemška vas. Shranjeno v Župnijskem uradu v Ribnici, Šeška 11.

Niti ene poroke ni bilo v adventnem času, decembra. Tu je verjetno še najbolj prišla do veljave 5. cerkvena zapoved: "ne obhajaj poroke v prepovedanem času!" Najmanj sklenjenih zakonov je bilo aprila, v postnem času, ki pa je premakljivi čas in je bilo zato le nekaj porok, ter septembra, morda zaradi več dela na polju.

Stan ženinov in nevest

Od skupaj 783 ženinov je bilo 677 samskih (ledig), to je 86,5%, 106 pa vdovcev (verwitwet), kar je 13,5% vseh ženinov.

Od 783 nevest pa je bilo 748 samskih (ledig), torej kar 95,5%, in le 35 vdov (verwitwet) - 4,5%.

	Vas		Ribnica		Skupaj	
Samski	677	86,5%	106	13,5%	783	100%
Samske	748	95,5%	35	4,5%	783	100%

Tudi iz teh podatkov je razvidno težje preživetje družine brez matere v kmečkem okolju. Skoraj 2/3 ovdovelih odpade na vasi. K temu so gotovo doprinesle težje življenjske razmere - trdo in naporno delo, manj pozornosti so posvečali raznim zdravstvenim težavam, matere so dostikrat vse do poroda opravljale težka kmečka dela, pogosto so morale že nekaj dni po porodu zopet poprijeti za vsa dela.

	Vas		Ribnica		Skupaj	
Vdovci	91	85,8%	15	14,2%	106	100%
Vdove	30	85,7%	5	14,3%	35	100%

Za ponovno poroko se je v župniji Ribnica odločilo 106 ženinov in 35 nevest. Tako je bilo kar trikrat več moških, ki so se ponovno poročili, kot žensk. Družina na kmetih, še posebej, če je umrla mati zapustila majhne otroke, ni mogla shajati brez matere in gospodinje. Ženska je pač podpirala tri vogale pri hiši!

Starost ženinov in nevest

Starost	Skupaj	Vasi	Ribnica
vsi ženini	30,2	29,7	32,4
samski ženini	28,5	28,1	30,6
vdovci	40,6	39,9	44,7
vse neveste	25,6	25,5	26,1
samske neveste	18,9	17,7	25,7
vdove	32,1	31,6	34,6

Skupne povprečne starosti ženinov in nevest: ženske so se možile povprečno 5 let prej kot moški (moški stari približno 30 let, ženske stare približno 25 let).

Izračunane povprečne starosti samskih ženinov

in nevest kažejo, da so se ženske možile kar 10 let bolj zgodaj kot moški (moški pri pribl. 28 letih, ženske pri 18 do 20).

Povprečne starosti ovdovelih: razlike med ženini in nevestami so 8 do 10 let (moški pribl. 40, ženske pribl. 32).

Poleg tega so povprečne starosti ženinov in nevest v trgu Ribnica vedno višje kot v vaseh!

Do katere starosti so se poročali ženini, neveste

Leta	Moški	Ženske
15-30	486 (62,1%)	637 (81,3%)
nad 31	297 (37,9%)	146 (18,7%)

Podatki kažejo, da se je velika večina deklet poročila do 30. oz. 35. leta starosti (81%), kar je verjetno povezano z obdobjem rojevanja - plodnosti. Večina fantov pa se je poročila do 40. oz. 45. leta.

Največje starostne razlike med zakonci

V nekaterih primerih so bili ženini veliko starejši od nevest:

Datum poroke	Starost ženina	Stan ženina	Starost neveste	Stan neveste	Razlika v letih
9. 1871	65 let	samski	27 let	samska	38
7. 1860	61 let	vdovec	26 let	samska	35

Niso pa redki primeri, kjer je bila nevesta občutno starejša od ženina:

Datum poroke	Starost ženina	Stan ženina	Starost neveste	Stan neveste	Razlika v letih
6. 1868	31 let	samski	54 let	samska	23
5. 1874	23 let	samski	35 let	vdova	12

Največ parov je bilo takih, kjer so bili ženini starejši od neveste (571 parov - 72,9%), kar visok odstotek parov pa je bil takih, kjer je bila nevesta starejša od ženina (162 parov - 20,7%). Le v 50 parih (6,4%) sta bila ženin in nevesta istih let.

Rojstni kraji ženinov in nevest

Iz župnije Ribnica:	Druge župnije:
ženini 613 (78,3%)	170 (21,7%)
neveste 720 (92,0%)	63 (8%)

	iz vasi		iz Ribnice		od drugod		Skupaj	
Ženini	494	63,1%	119	15,2%	170	21,7%	783	100%
Neveste	608	77,7%	112	14,3%	63	8,0%	783	100%

Največ ženinov je v obdobju 1848 - 78 prihajalo iz vasi župnije Ribnica (63,1%), iz drugih župnij je prišlo 21,7% ženinov, v trgu Ribnica pa se je poročilo 15,2% moških.

Pri dekletih - nevestah je v istem obdobju 1848 - 78 še nekaj več razlike: največ nevest je prišlo iz vasi župnije Ribnica (77,7%), torej 14% več kot ženinov iz vasi, iz trga Ribnica 14,3%, kar je precej podobno deležu ženinov iz trga Ribnica, in le 8,0% nevest je prišlo iz drugih župnij.

Kar dobri dve tretjini parov sta se poročili znotraj župnije Ribnica. Mobilnost prebivalstva ni bila tako velika, krošnjariji in rešetarji - prodajalci suhe robe pa so si zakonske družice raje izbirali v krajih, ki so jih poznali, gotovo pa so se poročali z dekleti, katerih družine so dobro poznali.

Partnerje iz drugih župnij - predvsem vasi v bližini župnije Ribnica - so si izbirali tudi kmetje, družice iz bolj oddaljenih župnij so pripeljali državni uradniki, ki so bili poslani v Ribnico.

Kraji iz drugih župnij, od koder so prihajali ženini in neveste v župnijo Ribnica, so bili predvsem tiste vasi, ki so mejile na župnijo Ribnica: Dolenja vas, Velike Poljane, Zapotok, Prigorica, Sodražica, Rakitnica, Vinice, Zadolje, Zamostec, Lipovec, Žimarice, Ravni Dol, Kočevje, Laše-Lašče, Blate, Vas pri Kočevju, Loški Potok, Dule, Zapuže, Mala Slevica, Gora, Podtabor, Tisovc - Paka, Graben, Sv. Vid, Makoše, Pusti Hrib, Travnik, (Kot) - pri Novi Štifti, Gorenji Lazi, Hrib, Sinovce, Mali Log, Skerlovica, Skrad, Idrija, Gotenica, Metlika, Retje, Medvedjek, Stari trg pri Ložu, Žerovnica - Grahovo, Raplovo - Struge, Keiserberg, Prigorica, Dolenji Lazi.

Poročali pa so se tudi pari iz iste vasi, kar morda potrjuje teorijo o želji, da naj bi dobrine ostale v vasi... Ob tem se tudi odraža majhna mobilnost našega človeka v preteklem stoletju.

V trgu Ribnica se je poročilo kar 78 parov! V tem primeru je verjetno igralo veliko vlogo premoženje in s tem povezan družbeni položaj ljudi (v Goriči vasi 24 parov, v Brežah 18 parov, v Nemški vasi 16 parov, v Jurjeviči 15 parov, v Kotu 14 parov...).

Smrt

S pogrebnim obredom se konča življenjska pot, ki se je začela s krstnim obredom. S pogrebom so se sorodniki, družinski člani in vaščani poslovili od rajnika. Slovo od umrlega je bilo v tradicionalnem svetu zadeva družine in skuposti, v kateri je pokojnik živel. S smrtjo gospodarja ali gospodinje je bilo pri hiši vse narobe. Vsega starega je bilo konec, življenje vse skupnosti je zastalo.

Zelo pogosta je bila smrt novorojenčkov in še majhnih otrok. Takšno izgubo je skupnost spre-

jemala kot nujnost, včasih celo kot odrešitev, še posebej, če je v družini primanjkovalo živeža za preživetje odraslih članov. V kmečki družbi je bil človekov obstoj odvisen predvsem od dobrih in slabih letin, od bolezenskih epidemij, vremenskih nesreč in nevšečnosti, in celo od letnih časov.

Za čas od 1848 do 1878 je bilo v Mrliške matične knjige župnije Ribnica vpisanih 3227 oseb, od tega 1636 (50,7%) moških in 1591 (49,3%) žensk. Večje razlike glede na spol ni. Umrlo je nekaj več moških kot žensk (1,4%).

Povprečno je na leto umrlo 107,5 oseb; 54,5 moških in 53 žensk.

	Ribnica		Vasi	
Moški	383	47,1%	1253	51,9%
Ženske	431	52,9%	1160	48,1%
Skupaj	814	100%	2413	100%

Podatki o umrlih iz trga Ribnica pokažejo, da je v tem obdobju umrlo več žensk - kar za 6% več kot moških. Iz tega lahko sklepamo, da je tu živelo več žensk. Tudi rojstva so potrdila to tendenco - rodilo se je več deklic (za 4%) kot dečkov.

Smrtnost po letih

Največ ljudi je umrlo leta 1855 (189); v tem času je kosila kolera, in leta 1874 (163), ko so svoji davek pobirale črne koze.⁴

Smrtnost po mesecih - skupno

Mesec	Število umrlih	%
Januar	280	8,6
Februar	304	9,5
Marec	269	8,5
April	283	8,8
Maj	241	7,5
Junij	199	6,1
Julij	259	8,1
Avgust	363	11,4
September	233	7,3
Oktober	269	8,2
November	246	7,5
December	281	8,5
Skupaj	3227	100

⁴ Vse podatke o številu umrlih, smrtnosti po letih, mesecih, vzrokih smrti, starosti umrlih po letih in po obdobjih sem našla v Mrliški knjigi župnije Ribnica (hrani jih Nadškofijski arhiv v Ljubljani) - Mrliška matična knjiga 1843 - 68, 1868 - 92.

Vojvodina

Škofja

E. Hoff
Mertvaški list.

z tukajšnjih mertvaških bukev se službeno poterjuje, da je leta

tisuč osemsto ~~sedemdeset do osemsto~~

1878

dné 13. Novembra

tukaj v Dvorski vasi

pod hiš. št. 1 umerl, in je bil dné 14. 11.

po rimsko-katoliškem obredu blagoslovljen, in

na pokopališču

v Dvorski vasi

pokopan:

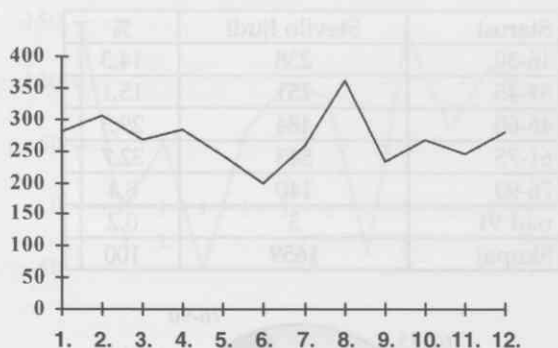
U m e r l e g a					Ime duhovna, ki je merliča pokopal
ime, priimek in stan	vera	starost	bolezen ali smert	je prejel sv. zakramente za umirajoče	
<i>Jožef Čampa</i> <i>iz Hatneka, fa.</i> <i>re Ribniške, št. 22.</i> <i>rojen bil 1875,</i> <i>bival tukaj pri</i> <i>svoji izahki.</i>	<i>kat.</i>	<i>3³/₄</i>	<i>smena</i> <i>moylica</i>	<i>P</i>	<i>Lj. J. Karlin</i> <i>kpl.</i>

V spričo tega je ta lastnoročni podpis in farni pečat.

farini urad *Rašič*
dné 14. novembra 1878

Mrtliški list Jožefa Čampe iz leta 1878. Priloga Status animarum 1800 - Ribnica. Hrani Župnijski urad Ribnica, Šeškova 11.

Smrtnost v letih 1848 - 1878 po mesecih

Največ ljudi v župniji Ribnica je v obdobju 1848 - 78 umrlo meseca avgusta (predvsem na račun kolere), februarja in aprila; najmanj pa junija, septembra in maja.

Vzroki smrti

Le-te so kar redno in vestno zapisovali. Vendar pa je tu vprašanje klasifikacije takratnih *causae mortuus* - vzrokih smrti. Vzroke smrti v obdobju 1848 - 78 so v župniji Ribnica ugotavljali zdravniki in mrliški ogledniki, zapisovali pa so jih duhovniki, tako da so zapisi zelo blizu medicinski terminologiji. Ko so zbirali podatke n.pr. o širjenju kolere so se na duhovnike obračale tudi zdravniške oblasti. Leta 1855, meseca avgusta, je tudi v ribniški župniji umrlo kar 73 ljudi za kolero (kolera, Koler, Kohler).

V Mrliških matičnih knjigah župnije Ribnica so v obdobju 1848 - 1878 najpogosteje navedeni vzroki smrti: ohromelost pljuč, oslabeledost, pljučnica, pljučna jetika, davica; pogosto so naveni še: tifus, starostna oslabeledost, oslabeledost in sušica. Drugi vzroki smrtnosti so bili še: jetika, kap, božjast (pri dojenčkih), vodenica, posledice težkega poroda, hiranje, driska, škrlatinka, vročinska bolezen, tuberkuloza, božjast, atropija, angina, vnetje grla, davica, koze, bronhialni katar, ohromelost možgan, živčni mrtvoud, mrtvoud, bronhitis, gnojna angina, davica, želodčni rak.

Zabeležen je bil tudi samomor 24-letnega možkega v Goriči vasi, avgusta leta 1871; samomorilec je bil iz Hohenegga - župnija Kočevje.

Med petimi najpogostejšimi vzroki smrti v župniji Ribnica so bili kar trije povezani s pljučnimi boleznimi (ohromelost pljuč, pljučnica in pljučna jetika).

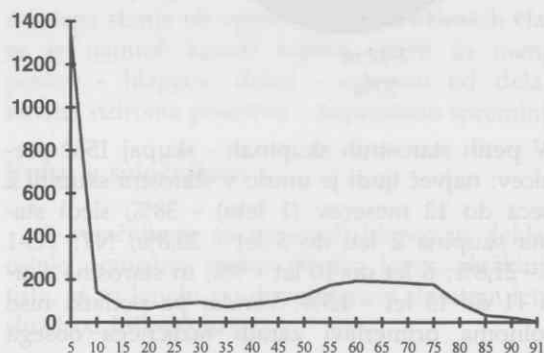
Starost umrlih v letih 1848 - 78

Največ prebivalcev župnije Ribnica je v obdobju 1848 - 78 umrlo v starosti do 15 let -

skoraj polovica (48,5%). Smrt v starosti do 5 let je bila najpogosteje posledica težkega poroda, šibkosti, neopornosti in bolezni (ni bilo zdravnikov, zdravil, babic). Na drugem mestu je starostna skupina 51 let in več (do 93 leta), ki pomeni 32,5%, in na koncu starostna skupina od 16 do 50 let, ki predstavlja 19%. Pri tem sem upoštevala 3221 prebivalcev; pri 6 prebivalcih starost ob smrti ni bila navedena.

Starost	Število umrlih
NT (Nothgetauft), TG (Todtgeboren), 1 dan	154
7 dni	66
14 dni	58
30 dni = 1mesec	63
6 mesecev	261
7 - 12 mesecev (1 leto)	331
2 - 5 let	419
6-10 let	140
11-15 let	70
16-20 let	63
21-25 let	83
26-30 let	92
31-35 let	71
36-40 let	82
41-45 let	98
46-50 let	122
51-55 let	171
56-60 let	191
61-65 let	188
66-70 let	181
71-75 let	174
76-80 let	87
81-85 let	32
86-90 let	21
nad 91 let	3
Skupaj	3221

Starost umrlih v letih 1848 - 78

Starost umrlih po obdobjih:

Starost	Število ljudi	%
do 15 let	1562	48,5
16-50 let	611	19,0
nad 51 let	1048	32,5
Skupaj	3221	100

nad 51 let

32,5%

16-50 let
19%do 15 let
48,5%

1. Smrtnost od rojstva do 15 leta

Starost	Število ljudi	%
NT, TG - 1m	341	21,8
2 - 12 mesecev	592	37,9
2 - 5 let	419	26,8
6 - 10 let	140	9,0
11 - 15 let	70	4,5
Skupaj	1562	100

6-10 let

9%

11-15 let

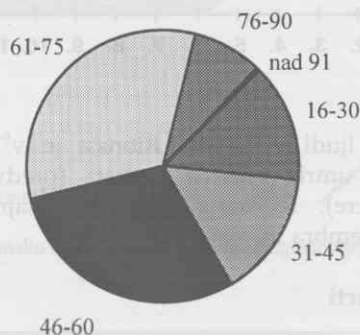
5%

2-5 let
27%NT, TG- 1 m
22%2-12 m
37%

V petih starostnih skupinah - skupaj 1562 prebivalcev: največ ljudi je umrlo v starostni skupini 2 meseca do 12 mesecev (1 leto) - 38%; sledi starostna skupina 2 leti do 5 let - 26,8%; NT, TG-1 dan - 21,8%; 6 let do 10 let - 9%, in starostna skupina 11 do 15 let - 4,5%. Vendar pa podatki niso popolnoma primerljivi zaradi različnega obsega starostnih skupin.

2. Od 16 let do 90 let in več

Starost	Število ljudi	%
16-30	238	14,3
31-45	251	15,1
46-60	484	29,3
61-75	543	32,7
76-90	140	8,4
nad 91	3	0,2
Skupaj	1659	100

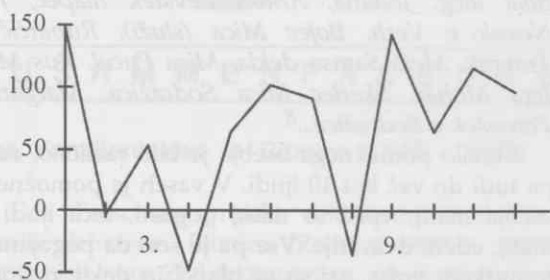
46-60

V šestih starostnih skupinah - skupaj 1659 prebivalcev - je največ ljudi umrlo v starostni skupini 61-75 let - 32,7% (onemoglost, izčrpanost), sledijo starostne skupine 46-60 let (29,3%), 31-45 let (15,1%) in 16-30 let (14,3% - vzrok smrti predvsem razne bolezni), 76-90 let (8,4%) in 91 let in več (0,2%); vzrok smrti - starost. Starost nad 90 let so v župniji Ribnica v obdobju, ki sem ga proučevala, dosegli samo trije ljudje (91, 92 in 93 let).

Naravni saldo 1848 - 78

Mesec	Število rojenih	Število umrlih	Naravni saldo	Število porok
Januar	428	280	+148	29
Februar	300	304	-4	368
Marec	322	269	+53	38
April	234	283	-49	12
Maj	305	241	+64	69
Junij	300	199	+101	80
Julij	349	259	+90	49
Avgust	328	363	-35	32
		(oz. 284)	(oz. +44)	
September	375	233	+142	14
Oktober	333	269	+64	31
November	361	246	+115	61
December	377	281	+96	0
Skupaj	4012	3227	+785	738

Saldo

Aprila in februarja (in avgusta, če upoštevamo tudi prebivalce, ki so umrli za kolero) se je rodilo manj otrok kot pa je umrlo ljudi, in sicer aprila kar 49 manj, februarja 4 manj in avgusta 35 manj; če pa ne upoštevamo žrtev kolere, ima tudi avgust pozitiven naravni saldo + 44.⁵

V vseh ostalih mesecih pa se je rodilo več otrok, kot je umrlo ljudi: januarja 148 več, septembra 142 več, novembra 115, junija 101, decembra 96, julija 90, maja in oktobra 64, marca 53. Iz podatkov, t.j. 4012 rojstev in 3227 smrti je razviden naravni saldo +785. Rodilo se je torej 785 več ljudi, kot pa jih je v tem obdobju umrlo.

Status animarum

V Statuse animarum so vpisane duše - prebivalci posameznih hiš v župniji s podatki o njihovem družinskem položaju (oče - glava družine, mati, otrok, brat, sestra, ostali člani in njihovo razmerje do glave družine), datum rojstva, občasno - odvisno od vestnosti duhovnikov - pa tudi poroke in smrti, smrti otrok, poklici. Zabeležene so tudi nekatere spremembe njihovega družinskega položaja za čas, ko je bil status voden, na primer ponovne poroke, selitev, s kom se je kdo poročil, če so imeli nezakonske otroke). Vpisani pa so bili tudi vsi, ki so prebivali pod isto streho - neporočeni bratje in sestre, stari starši, hlapci in dekle. Zapisani so s svinčnikom, in sicer iz dveh razlogov: bodisi zato, ker so se zadržali v hiši krajši čas, ali pa zato, ker so se glavarji družine bali, da bodo morali zato plačati več davkov.

Sama sem poskušala vsaj v grobem prek popisov duš župnije Ribnica določiti obrise družin, ki so v drugi polovici 19. stoletja živele na tem področju. Kakšnih splošnih zaključkov se iz majhnega števila družin, ki sem jih izbrala, pač ne da po-

tegniti. Tudi nedoslednost pri vpisovanju raznih podatkov je velika (n.pr. veliki medporodni intervali - mrtvorojenih in v rani mladosti umrlih oseb skorajda ni vpisanih, večinoma pa so zabeleženi le rojstni datumi).

Za trg Ribnica sem v vzorec zajela 6 družin. Ženini v teh so se poročali v starosti od 25 do 42 let, neveste pa v starosti od 18 do 40 let. Zakoni so trajali 25 do 50 let. Medporodni intervali so bili od 26 do 90 mesecev, število družinskih članov se je gibalo od 3 do 9.⁶

Družina Kozina, stanujoča na Bregu pri Ribnici. Starši Jože in Marija Kozina, otroci Marija, Jože, Janez, Francka, Franci, Karel in Matija Slika iz zasebne zbirke Renate Lesar.

Vasi župnije Ribnica - v vzorcu je bilo 32 družin: ženini so se poročali v starosti od 19 do 42 let, neveste že od 15 do 32 let. Zakoni so bili relativno dolgi, od 18 do 54 let, (7 let, ko se je vdovec poročil pri 69. letih); za 8 zakonov ni bilo vpisanih podatkov. Otrok se je verjetno rodilo več kot 120, vendar zaradi smrti v zgodnjem otroštvu niso vsi vpisani. Medporodni intervali so bili od 15 mesecev vse do 11 let, vendar je vzrok zato isti - niso bili vpisani vsi rojeni otroci (n.pr. Notgetauft, tisti, ki so živeli le nekaj dni). Število družinskih članov se je gibalo od 2 do 13 in je odraz trenutnega stanja ob vpisu. Število družinskih članov se je namreč zaradi rojstva, smrti in menjave poslov - hlapcev, dekel - odvisno od dela na kmetiji oziroma posestvu - neprestano spreminjalo.

Vpisi s svinčnikom

S svinčnikom so vpisovali hlapce in dekle ter ostalo pomožno osebje (šivilja, lovec, služkinja) - tiste, ki so kmalu po dopolnjenem desetem letu šli služiti od hiše do hiše.

⁵ Primerjava podatkov iz vseh Matičnih knjig Župnije Ribnica, ki jih hranita Nadškofijski arhiv v Ljubljani ter Matični urad Občine Ribnica: Rojstna matična knjiga 1832 - 55, 1856 - 68, 1868 - 85, Poročna matična knjiga 1816 - 68, 1868 - 1908, Mrliška matična knjiga 184 - 68, 1868 - 92.

⁶ Podatke sem zbirala v Status animarum, ki so shranjeni v Župnijskem uradu v Ribnici, Šeškova 11.

V animarum župnije Ribnica so vpisi s svinčnikom - zelo drobne črke, komaj vidno (na spodnjem delu pole, tako da so že zaradi listanja listov obrabljeni, čeznje je bilo pisano).

Način vpisovanja

Dekla/hlapec - status, ime, priimek, kraj, od koder je prihajal, zelo redko kakšen datum (rojstvo, smrt):

Primeri za trg Ribnica:

dekla Maria Skufca, Alojz Krnc, Maria Krajc famula = dekla, Kromar, Paul Vesel, Joana Tanko šivelja e Dolenja vas, Bartolj Franca e Loški potok, Krnc Janez 1825, Urša Duci dekla, Marjana Lunder 23. 3. 1835 Junče, Franca Tanko dekla iz Vinice, Franc Zajc hlapec, Wolfgang, Jacob Zupan † 22. 6. 1922 - hlapec, Jacob Höenigman - lovec, † 12. 3. 1917, Thomas Zajc, Marian Žužek Jäger † 10.8.1876, Johan Lavrič (od Maria) Loški potok, Rozalija, Maria Vovk (14. 3. 1865 - 1. 1. 1944), Maria Schmalz, Roza dekla, Neža, Damian, Matija Fink hlapec, Julija Bučar, Janez Javornik, Janez Kozlevčar, Franc Pirnat, Neža Cvetan, Martin Adamič, Maria Pakiž, Anton Zavrčan, Maria Dejak služkinja, Valič Jožef hlapec.

V trgu sem pri eni družini dobila vpis s svinčnikom:

Martin Gorup roj. 5. 10. 1843 Kališče in
Johana Ivanec roj. 18. 12. 1845 Ortnek sta se
1875. leta poročila. Imela sta 3 otroke:
Maria 11. 7. 1872
Josefa 15. 3. 1875
Joannes 1877⁷

Primeri za vasi:

Po vaseh v župniji Ribnica je bilo precej manj vpisov s svinčnikom:

Gertrud Kovačič Zamostec, Neža Lesar magd e Zapotok 1816, Franc Gorše, Anton Klemen hlapec iz Postojne, Andrej Pugel, Joana Hrovat e Dolenja vas, Glac Maria e Struge, Košir Mica - famula a Ravni dol, Reza Šmalc Prigorica, Maria Kralj, Joanna Hönigmann Rakitnica, Antonija Gorše e Dolenja vas, Franc Zobec e Blate, Košir Mica, Urša

Petek, Bojc Reza e Prigorica, Petek Cilja in njena fillia illeg. Johana, Anton Levstek hlapec, Juri Novak e Verh, Bojec Mica (služi), Ruparčič e Travnik, Meta Samsa dekla, Mica Pucel, Rus Mici, Jera Mohar, Skerlec Mica Sodražica, Margareta Perovšek e Sodražica...⁸

Število pomožnega osebja je bilo različno, od 1 pa tudi do več kot 10 ljudi. V vaseh je pomožnega osebja manj, vpisi so manj pogosti, tudi ljudi je manj, eden, dva, trije. Vse pa je seveda pogojeno s trenutkom vpisa, saj so se hlapci in dekcle pogosto menjali.

Zaključek

Ob zbiranju gradiva in podatkov za diplomsko nalogo sem dosti razmišljala o družini, o življenju v njej, o njenih temeljih. Mislim, da se življenje v samem jedru ni kaj dosti spremenilo. Seveda se odraža v družini napredek v gospodarstvu, spremembe v družbi.

Otroci se tudi danes rojevajo in imajo seveda boljše pogoje in možnosti za preživetje: zdravstvo, medicina; ljudje se še vedno poročajo - večja je svoboda pri izbiri zakonskega partnerja, vendar pa to ni zagotovilo, da ostanejo skupaj do konca življenja.

Danes so mnoge bolezni, zaradi katerih so v starih časih umirali, ozdravljive ali pa jih sploh ni več, po drugi strani pa sta nam razvoj in napredek prinesla mnoge bolezni moderne dobe, za katere še nimamo zdravil.

Sestava družine se je v preteklosti, predvsem zaradi eksistenčnih vzrokov, pogosto spreminjala. Danes so družine večinoma manjše in ne doživljajo takih sprememb, še posebej ne v tako kratkem času. Dalj časa žive skupaj isti ljudje - več možnosti je za navezavo globljih, pristnejših in pristržnejših odnosov med družinskimi člani, ki pa jih danes pogosto omejuje hiter tempo življenja.

Seveda bi se dalo o družini in njenem življenju v preteklosti še marsikaj povedati. Na voljo je še mnogo neraziskanih virov in gradiva, ki bi nam odkrili še kakšen drugačen pogled na to temo.

⁷ Status animarum 1800, Ribnica, hrani Župnijski urad Ribnica, Šeškova 11.

⁸ Status animarum 1800 za vasi iz župnije Ribnica.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Familienleben in Ribnica 1848 - 1878

Das Forschungsprojekt mit dem Titel "Das Familienleben in Ribnica (Reifniz) 1848 - 1878" setzte sich zum Ziel festzustellen, ob es für Leben und Struktur der Familie auf dem Dorfe oder in dem Markt Ribnica wesentliche Unterschiede gab.

Die Forschungsergebnisse zeigten, daß diese Unterschiede tatsächlich bestanden. In einigen Gebieten waren sie größer, in anderen geringer.

Der Unterschied ist am deutlichsten bei den Geburten, und zwar in bezug auf den Geburtsmonat. Die unterschiedliche Arbeitsverteilung auf dem Bauernhof und im bürgerlichen Familienhaus im Markt Ribnica hatte zur Folge, daß die meisten Kinder in den Dörfern im Januar (11,3%), im Dezember (9,4%) und November (9,3%) zur Welt kamen. Das sind "Frühjahrskinder", denn der Monat Mai ist der Monat der Liebe. Die Kinder wurden in der Winterzeit geboren, als es keine Feldarbeit mehr gab und sich die Mütter ihren Säuglingen widmen konnten. Bemerkenswert ist auch die Geburtenzahl im Monat September (9,3%), diese Kinder waren die Frucht der langen Winternächte, der Ruhezeit

zwischen der Frühjahrs- und Herbstperiode im Arbeitsrhythmus eines Bauernhofes.

Im Markt Ribnica wurden die meisten Kinder im August und September geboren.

Geburtsmonate lassen sich zum Teil auch mit den Heiratsmonaten in Verbindung setzen. Die meisten Trauungen gab es zur Faschingszeit, also im Februar (46,95%!). Dabei spielten mehrere Faktoren eine Rolle: die Tradition, die kirchlichen Gebote, die Winterzeit, in der noch keine Arbeit auf dem Bauernhof anfällt. Auch die größere Zahl der Trauungen im Juni (10%) und Mai (8,8%) ist mit der Ruhepause in der bäuerlichen Arbeit verbunden. Die "Nachzügler" heirateten im November, denn in der Adventszeit gab es keine Trauungen.

Nicht alle Kinder waren eine Frucht der ehelichen Liebe. Verbotene Früchte schmecken am besten, außerdem bestanden auch rechtliche Hindernisse zur Schließung einer Ehe. Die Zahl der unehelichen Kinder war größer in Ribnica (8,8%) als in den Dörfern (4,6%).

Auch im Familienstand der Bräutigame und Bräute bestanden Unterschiede: auf dem Dorf heirateten dreimal mehr verwitwete Personen als im Markt Ribnica. Ebenso dreimal höher war auch die Zahl der Witwer, die wieder heirateten, im Vergleich zu der der Witwen. Diese Angabe zeugt davon, daß die Mutter tatsächlich drei Eckpfeiler des Hauses stützt!